

KASVATUS TIETOYHTEISKUNNASSA

Ove Korsgaard (1999). Kundskabs-kaploebet. Uddannelse i viden-samfundet.
GYLDENDAL, DANMARK

Nykyajan haasteena on oppia selviytymään onnistuneesti kolmesta mullistavasta prosessista, joita ovat talouden globalistuminen, politiikan eurooppalaistuminen ja kulttuurin uudelleenkansallistuminen. Tämä on tiivistetty johtopäätös kirjasta, jonka Ove Korsgaard on julkaissut Tanskan suuren demokratia-tutkimuksen esitutkimuksena. Se tarkastelee kasvatusta tietoyhteiskunnassa.

Korsgaardin tutkimus on omaperäinen tulkinta keskustelusta, jonka taustalla ovat sellaiset nimet kuin Giddens, Beck, Habermas, Lyotard, Bourdieu, Reich ja Fukuyamakin. Kirjoittaja soveltaa ajatteluaan tietyksi Tanskaan, mutta taas kerran huomaa, ettei suomalainen kysymyksenajattelu siitä niin kaukana ole.

Kasvatus ei tunnetusti ole eristetty maailmansa. Se toimii yhteiskunnassa, siitä riippuvaisena ja siihen valmentaan. Mutta mihin maailmaan ja minkälaiseen yhteiskuntaan kasvatuksen nyt tulisi valmentaa? Pohjoismaiden suuri menetyresepti, hedelmällinen yhteistyö kansantalouden kehityksen, kansallisen vakiintumisen, demokratisoituvan yhteiskunnan ja kansallisen koululaitoksen vä-

lillä on mennyttä aikaa. Murtavana voimana on globalistuva talous. Se ei ole pelkkä uusliberaalien keksintö, vaan väistämätön johtopäätös uuden tieto- ja viestintäteknikan tuomasta mahdollisuudesta liittää tieto tietoon ja kokemus kokemukseen ja luoda näin ainutlaatuinen tuotantopotentiaali. Syntyy rajat ylittävä tieto- ja tuotantoverkosto, joka mullistaa tuotannon, kulttuurin, politiikan ja pedagogiikan.

Globaalista taloudesta seuraa ainakin kaksi tärkeää johtopäätöstä. On hieman erilaisia teorioita siitä, miten globaalissa taloudessa menestyttään. Mutta kaikille on yhteistä se, että tiedosta, osaamisesta ja myös laaja-alaisista persoonallisista kvalifikaatioista on tullut ratkaisevan tärkeitä. Tiedon ja osaamisen kilpajuoksu nostaa aikuiskasvatuksen sekä esiin että monin tavoin myöhäisteollisen yhteiskunnan keskiöön. Yhtenä kehityksen piirteenä on kasvatuksen ja sosiaalipolitiikan rajan hämärtyminen; monissa tapauksissa parasta sosiaalista tukemista on auttaa ihminen saamaan omat kykynsä käyttöön.

Toinen johtopäätös ja yksi globaalin riskiyhteiskunnan suurista riskeistä on tuloerojen nopea kasvu, minkä huomaa parhaiten seuraamalla yhteiskuntien eniten ja vähiten ansaitsevien viidennesten suhteen erojen nopeaa kärjistyistä. Eriarvoisuus johtaa jo

nyt sietämättömiin seurauksiin. Ihmiset jakaantuvat globaalia elämää viettävään rikkaaseen vähemmistöön ja lokaaliin sidottuun enemmistöön. Vielä selvempänä tämä näkyy kansainvälisesti. Uusi aatelisto tai ”turistit” otetaan avosylin vastaan kaikkialla; ”kulkurit” huomaavat joka rajalla edessään yrmeän rajavartijan.

Eriarvoisuutta voidaan ja tulee helpottaa kansallisen vastuuntunnon avulla, sosiaalipolitiikan keinoin ja kuten todettu, myös panostamalla aikuiskasvatuksen eri muotoihin myös tasa-arvopolitiikan näkökulmasta. Silti ongelma on niin suuri, ettei sitä kyetä enää yksin kansallisin toimin ratkaisemaan. Juuri tämä on keskeinen syy siihen, miksi politiikka eurooppalaistuu. Tarvitaan sekä EU:n sisäisiä että EU:n sopimia globaaleja pelisääntöjä.

Korsgaard arvioi myös, että kulttuuri on renationaalistumassa. Tämän havaitsee pitämällä silmänsä auki. Jatkon kannalta on tärkeätä, minkä muodon uudelleenkansallistuminen saa. Se voi ajautua tuhoisaan törmäyskurssiin talouden ja politiikan päälinjan kehityksen kanssa, yhtenä esimerkkinä muukalaisvihan tappaiset ilmiöt. Mutta oleellista on havaita, että kansallisuus voi olla myös myöhäisteollisessa maailmassa myönteinen voima, joka lisää yhteisvastuuta ja hillitsee alastonta egoismia.

Ihminen on tosin viime vuosikymmenien ajan yksilöllistynyt, mutta samanaikaisesti näkyy selvästi rinnakkainen ilmiö, tarve uusiin sosiaalisiin yhteisöihin. Tarve kuulua johonkin ja tarve siihen, että on merkitsee jotakin muille, on pysyvä. Tämä nostaa perheen ja lähiyhteisöjen merkitystä, mutta samalla kansallisen kysymyksen uudelleen esiin. Kansakunnan jäsenet ovat ”me”, joka koetaan arvokkaaksi myös globaalissa ja individuaalisiin valintoihin pakkotavassa maailmassa. Ja kuten todettu, juuri kansakunnan henkinen suorituskyky – osaamisesta sisuun ja vuorovaikutuskykyyn – on menestyksen tärkein avain.

Pohjoismaissa kansa merkityksessä ”rahvas” on viime vuosisadan aikana muuttunut suvereeniksi, itse itseään hallitsevaksi kansaksi merkityksessä ”demos”. Tämä on ollut vahvoin sitein sekä rinnakkainen että päällekkäinen kulttuurisen kansan, ”etnoksen” kanssa; poliittisessa toiminnassa on ollut vahva kansallinen ja isänmaallinen leima.

Politiikan eurooppalais-tuminen edellyttää kuitenkin, että demos ja etnos irtautuvat toisistaan. Prosessi ei ole ihan yksinkertainen etenäkään pohjoismaissa, mutta Habermasin tavoin Korsgaard näyttää uskovan, että se on mahdollinen. Jotakin vastaavaa on koettu aiemmin, kun uskonnon ja politiikan alunperin vahva yhteys heikkeni.

Etnos kansallisena kulttuurisena kokonaisuutena saattaa jopa voimistua ja on taustana sille, että kansakunnan henkinen suorituskyky – itsetunto, osaaminen ja yhteistyö – tukevat kansakunnan taloudellista selviytymistä globaalissa kilpailussa. Demos siirtyy osittain Euroopan Yhteisöön, joka sekä sisäisin pelisäännöin että globaalina toimijana voi laatia sosiaalista turvallisuutta ja ekologista kestävyyttä koskevia pelisääntöjä. Osaltaan se edellyttää, että syntyy eurooppalainen kansalaisyhteiskunta.

Kirjan ajatuksenjuoksu nostaa esiin johtopäätöksen, johon ainakin vanhempi luki-

ja hanakasti tarttuu. Kunhan globaalit, eurooppalaiset ja eettiset koordinaatit ovat paikallaan, on lupa olla isänmaallinen, oikein patriootti. Ja näkyy tämä johtopäätös kelpaavan nuoremmillekin. Mitäpä muuta jääkiekko- ja häkkishurmio ovat kuin ylpeyttä siitä, että joku ”meistä” pärjää globaalissa kilpailussa.

Miten kasvatuksen ja aikuiskasvatuksen tulisi valmentaa kansalaisia maailmaan, jossa talous on globaalia, politiikka eurooppalaista mutta silti kansallisuus ja oma kulttuuri koetaan läheiseksi ja tärkeäksi voimalliseksi, metuntunen ylläpitäjäksi ja jopa keskinäisen vastuuntunnon pohjaksi? Meillä on paljon miettimistä. Aiemmin laajan Tanskan kansansivistystä koskeneen tutkimuksen tehnyt Korsgaard kulkee edelleen jännittäviä polkuja eturivin pohjoismaisena kasvatusajattelijana.

Seppo Niemelä